

De Rooms Katholieke kerk te Tholen

Over de stichting van de eerste katholieke kerk in Tholen in de voor 1220 bedijkte Vijftienhonderdgemetenpolder is niets bekend. Wel is bekend dat er in het midden van de 14de eeuw een stond. Restanten van deze rond 1360 afgebroken kerk, zijn bij de restauratie van de Grote kerk na de Tweede Wereldoorlog teruggevonden. Nadien is hier de huidige Onze Lieve Vrouwekerk ontstaan die in de 16de eeuw zijn voltooiing naderde.

In diezelfde eeuw deed de Reformatie zich ook op Tholen steeds sterker gelden. Als gevolg hiervan breekt de Tachtigjarige Oorlog uit. In de opstand tegen Spanje gaat de stad Tholen in 1577 als laatste Zeeuwse stad over naar de kant van prins Willem van Oranje conform de akte van Satisfactie waarin uitdrukkelijk was bepaald dat de katholieken hun godsdienst mochten blijven uitoefenen. Het naleven van de akte was echter maar van korte duur. Het jaar daarop wordt de kerk 'an stukken geslagen' en vertrokken de katholieke geestelijken naar elders. Later werd het hun zelfs verboden naar Zeeland te komen. De kerkelijke gebouwen en goederen werden in beslag genomen.

De katholieken op het eiland Tholen gingen hierna ter kerke in Halsteren hetgeen oogluikend werd toegestaan. Toen in 1647 ook de Halsterse kerk door de hervormden in beslag werd genomen, kerkte men op de Celse- of Cellebroershoeve onder Lepelstraat.

Omdat de oude schuur waarin men kerkte ook als stal werd gebruikt in de zomer veel te klein was, stonden de Staten Generaal toe een nieuwe schuur te bouwen die in 1761 in gebruik werd genomen. De verhoudingen tussen de roomsen en hervormden hadden toen al veel van hun scherpte verloren. De Franse revolutie en de komst van de Fransen brachten in ons land vrijheid, gelijkheid en broederschap. Al op 31 januari 1795 bepaalde de vergadering van representanten van het volk van Holland dat iedereen volgens zijn begrippen God kon dienen. Direct hierna hebben de Thoolse katholieken pogingen in het werk gesteld om een priester in hun midden te krijgen met als gevolg dat de vice-superior van de Hollandse Missie de statie Tholen oprichtte.

De nieuwe katholieke gemeente kocht nog in 1795 een huis in de Dalemsestraat dat als kerk en pastorie werd ingericht. Op 4 november 1795 werd de eerste pastoor der Thoolse statie aangesteld, Johannes Franciscus van der Lith, die voordien kapelaan in Leiden was. De eerste heilige mis werd door hem op 7 november, de

sterfdag van de heilige Willibrordus, opgedragen. De kerk, die enige weken later in gebruik werd genomen, werd gewijd aan Onze Lieve Vrouw Hemelvaart. De kosten voor de circa 300 zielen tellende gemeente waren zwaar.

In het begin van de 19de eeuw was de toestand van het kerkgebouw en de pastorie zo slecht dat men naar een ander gebouw moest omzien. Toen de laatste Waalse predikant in 1815 met emeritaat was gegaan en de Waalse gemeente in 1818 werd opgeheven, konden de katholieken de Waalse kerk aan de Markt met de hal, het ijkhuis en de waag, die in hetzelfde gebouw waren gevestigd, van het stadsbestuur kopen. Het gebouw dat in slechte staat was - de Engelsen hadden in 1813 in een deel van de gevel schietgaten aangebracht in verband met een mogelijke terugkeer van de Fransen - is hierna geschikt gemaakt voor de katholieke eredienst. De nieuwe kerk werd op 12 mei 1819 ingewijd. Tot de inventaris behoorde ook een orgel. De klok van de Waalse kerk, die uitdrukkelijk van de koop was uitgesloten, werd vervangen door een andere klok. Laatstgenoemde klok moest in 1831 op zijn beurt plaats maken voor een veel grotere klok die in Rotterdam werd gegoten. Het opschrift van deze klok was Divae Virgini dicicta 1831 Tholae G. van Gent r.k. pastor. Deze klok is in 1943 door de bezetter gevorderd en verwijderd.

Enige jaren na de ingebruikname van de kerk kon met subsidie een gebouw aan de Markt worden aangekocht die als pastorie in gebruik werd genomen. Dit pand, Markt 9, is als zodanig in gebruik geweest tot in de tachtiger jaren van de vorige eeuw. De laatste pastoor die hier woonde was A.J. van den Brule (pater Aloys). Het in oorsprong eind 16de eeuwse gebouw was in 1898 dermate vervallen dat men besloot een nieuwe kerk te bouwen. Pastoor Beddink bracht een groot deel van het geld buiten Tholen bijeen. Eind maart of begin april werd de oude

kerk afgebroken evenals de naast de kerk gelegen woning. De kerkdiensten werden voortgezet in een houten hulperk die op de Markt was geplaatst.

De huidige katholieke kerk in neogotische stijl is een ontwerp van de Hoornse architect P. Snel. Van de inrichting van de oude kerk zijn verschillende voorwerpen overgebracht naar het nieuwe kerkgebouw. De in 1831 gegoten klok, twee beelden en de communiebank van zwart en wit marmer kregen er een plaats evenals het geheel herstelde orgel. Het nieuwe altaar, de preekstoel en aantal beelden van Nederlandse heiligen zijn vervaardigd door beeldhouwer M. van Bokhoven te 's-Hertogenbosch. De bisschop van Haarlem zegende op 19 november 1900 het nieuwe kerkgebouw plechtig in.

Enige jaren later is het interieur verrijkt met een nieuwe kruisweg en in 1911 werd onder leiding van de Rotterdamse architect Jac. van Gils het inwendige kleurrijk beschilderd met bijbelse voorstellingen door Anton Federle afkomstig uit Kleef (D). De grote altaarboek dat de ten hemelopneming van Maria voorstelt, werd vervaardigd door de jonge Rotterdamse schilder Huib Luns (1881-1942), de vader van de naoorlogse minister van Buitenlandse Zaken Jozef Luns. Deze schilderijen waren mogelijk gemaakt door een gift uit Rotterdam.

De meest geschikte plaats voor een pastorie is naast de kerk. Ook in Tholen wilde men dit. In 1922 kon het kerkbestuur een gebouw aan de Paulinastraat aankopen. Men had echter geen rekening gehouden met de rooilijn die de gemeente dwars door het pand had getrokken. Pogingen deze te verleggen liepen op niets uit waarna het pand werd verhuurd. In 1938 werd de stal in dit pand verbouwd tot verenigingslokaal dat sedertdien onder de naam Patronaatsgebouw bekend staat. Het gemeentebestuur en het kerkbestuur bereikten in 1943 overeenstemming over de afbraak van een uitspringend deel van het Patronaatsgebouw om ruimte te maken voor de verbreding van de Paulinastraat. Door de oorlog zijn deze plannen eerst in 1951 uitgevoerd.

De oorlog heeft ook de aflevering van het nieuwe orgel ernstig vertraagd. In 1942 moesten er nog slechts enkele pijpen worden aangebracht, doch door materiaalschaarste kon orgelbouwer J.M.H. Giesen te Goes het orgel pas in 1947 afleveren. Het telt 580 pijpen verdeeld over twee klavieren.

De huidige kerkklok is in 1950 gegoten door Petit en Fritsen in Aarle Rixtel. Deze klok heeft een doorsnede van 58 cm en een gewicht van 120 kilo. Het opschrift luidt *Virgini Mariae Dedicata Anna Sacto et Jubilaeo Aureo Paroeciale 1950.*

J.Z., 2003.

